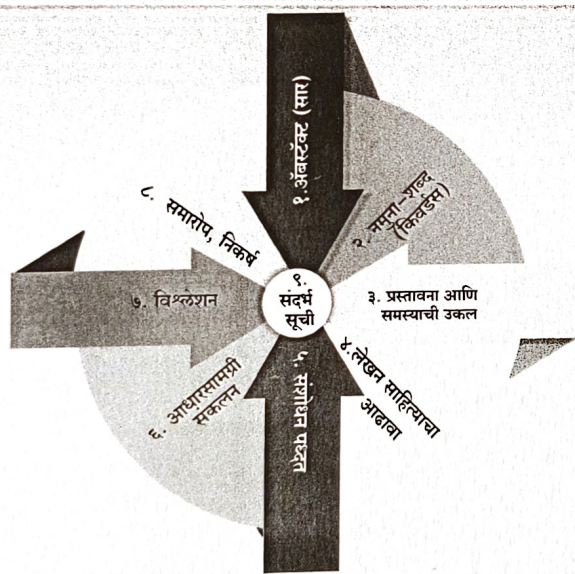

vidyawarta.com

₹ 300/-

ISSN 2394-5303

Indexed

Publisher & Owner
Archana Rajendra Ghodke
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd
 At.Post.Limbaganesh, Tq.Dist.Beed-431 126
 (Maharashtra) Mob.09850203295
 E-mail: vidyawarta@gmail.com
 www.vidyawarta.com

Comparative Study on a New Species of Cladosporium		
narayan Tripathi, Arpana Mishra		68
Self-concept of Prospective Teachers in the Context of		
Maheswar Panda, Sri Baburam Pani, Sri Sarangadhar Kar		72
16) SOLO CLASSICAL DANCE WITH RESPECT TO SANSKRIT		
Divya J Patel		81
17) DIFFERENT TRADITIONS OF YOGA		
Patel Hanuman		86
18) People Participation and Rural Development: A Case		
Mr. Kuldip Narayan Patil, Dr. V. B. Kakade		90
19) CONSUMER BUYING BEHAVIOUR IN CAR PURCHASING		
D. Sarveswara Reddy, Prof. B. Krishna Reddy		96
20) FRAGMENTS OF INDIAN ARCHITECTURE		
— Dr. Laxmi Shrivastava		102
21) Theme of Death in Emily Dickinson's Poetry		
Dr. Mariam Thomas		105
22) GOVERNMENT POLICIES AND PROGRAMS TOWARDS ENVIRONMENTAL PROTECTION		
S. Velanganni		109
23) REFLECTION OF HUMANITY AND ITS DIVINE DIMENSION		
Dr. D. N. Ganjewar, Mr. Tupe Pandit Mahesh		120
24) खान्देशातील आदिवासींचा स्वातंत्र्य लढा - एक विश्लेषण		
प्रा. राजेश सखाराम पाडवी		123
25) जागतिककीकरणाच्या प्रभावाचे विश्लेषणात्मक अर्थशास्त्र		
प्रा. डॉ. लक्ष्मण रत्नाकर बाबुराव		125
26) भारतातील उदयोन्मुख प्रक्षेपण यंत्रणेचा अर्थशास्त्र		
Dr. Ronil Kulbhushan Ahale		129
27) गंगोळ्याची अभंगवाणी		
पा. रमेश बलभीम जाधवर		131

26

भारतातील उदयोन्मुख प्रक्षेपण सेवा क्षेत्र

Dr. Ronil Kulbhushan Ahale

Dr- H- N- Sinha Arts & Commerce College,
Patur Dist. Akola

परिचय

भारतीय अर्थव्यवस्था जगात वेगाने प्रगती करणारी अर्थव्यवस्था आहे. आयएमएफनुसार, भारतीय जीडीपी १०.६: वर आला जो चीनसाठी १०.४: होता. विकसनशील देशांमध्ये सरासरी ९.७: वाढ झाली. आयएमएफचा हा अहवाल २०१० मध्ये होता. आशियामध्ये, जीडीपीमध्ये सरासरी वाढ ७.५: होती. पुढच्या वर्षी २०११ मध्ये जीडीपी विकास दर घटून ७.२: वर आला, तर इतर विकसनशील देशांच्या सरासरी विकास दर ६.२: होता. सेवाक्षेत्र भारताच्या जीडीपी विकासाचा एक प्रमुख घटक आहे. कृषी नंतर, सर्वाधिक लोक सेवा रोजगार मिळतात एफडीआय म्युच्युअल फंडाच्या सर्वाधिक हिस्सा असलेल्या सर्व्हिस सेक्टरचाही समावेश आहे. इतर देशांमध्ये बहुतेक शेतकरी शेतीपासून उद्योग बनले होते, पण भारतात, शेतीपासून ते सेवाक्षेत्रात होणारा बदल होता. अर्थव्यवस्थेत सुधारणांची अंमलबजावणी झाल्यानंतर १९९१ मध्ये भारतातील सेवाक्षेत्राच्या वाढीला सुरुवात झाली. खालील क्षेत्र सेवा क्षेत्रात समाविष्ट आहेत

- १) घाऊक व किरकोळ व्यापार
- २) वाहतूक
- ३) निवास आणि अन्न सेवा
- ४) माहिती आणि तंत्रज्ञान
- ५) आर्थिक आणि विमा उद्योग
- ६) स्थावर मालमत्ता क्रियाकलाप
- ७) व्यावसायिक, वैज्ञानिक आणि तांत्रिक

उपक्रम

◆ **विद्यावार्ता**: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal **Impact Factor 5.131 (IJIF)**

८) वसाहतवादीय कामकाज

९) शिक्षण

१०) आदिम व सामाजिक कार्य उपक्रम

स्वातंत्र्यानंतर, पहिल्या दशकात सकल देशांतर्गत उत्पादनात सेवाक्षेत्राचा वाटा ३०: पेक्षा जास्त नव्हता. परंतु पुढील दशकात, कृषीचा वाटा हळूहळू कमी झाला आणि सेवांचा वाटा वाढला.

Sectors in India's GDP

Sector	1951 to 1960	1961 to 1970	1971 to 1980	1981 to 1990	1991 to 2000	2001 to 2010
Primary Sector	35.3	37.6	42.8	37.3	30.9	21.8
Secondary Sector	30.8	35.6	21.3	22.3	23.3	24.5
Service Sector	33.9	26.8	35.9	40.3	45.7	53.7

उपरोक्त तक्ता म्हणून १ ९ ८० च्या दशकात खरोखर सेवा क्षेत्रात वाढ झाली असल्याचे दिसून येते. १ ९९० ते २००० च्या दशकात ते अर्थव्यवस्थेत सर्वात वेगाने प्रगती करत होते. २००८ च्या जागतिक मंदीच्या काळातही ९.९:।

Item	1951 to 60		1961 to 70		1971 to 80		1981 to 90		1991 to 00		2000 to 10	
	Service	GDP	Service	GDP	Service	GDP	Service	GDP	Service	GDP	Service	GDP
Social Service	35.0	10.4	35.0	11.4	35.1	12.8	33.7	13.4	30.3	13.9	26.1	14.0
Public Admi	9.5	2.8	12.3	3.9	14.3	5.1	15.7	6.1	13.6	6.2	11.2	6.0
Other Services	26.3	7.8	22.7	7.0	20.7	7.7	18.0	8.9	16.2	12.0	17.3	8.7
Fin. & Insnce	25.2	7.5	21.2	7.0	21.3	7.9	22.0	8.9	26.2	13.0	27.9	14.6
Banking	4.0	1.2	4.8	1.5	5.9	2.1	7.0	3.1	10.7	4.9	12.0	6.5
Real Estate	20.5	6.1	16.2	5.4	14.3	5.1	14.5	5.8	15.5	7.1	15.3	8.2
Travel, Hotel Trade/Hotels	28.5	8.5	30.7	10.0	31.7	10.8	29.3	11.8	28.5	13.0	29.4	15.8
Trade	26.5	7.9	28.4	9.3	28.1	10.0	27.3	11.0	26.2	12.0	26.7	14.3
Hotels	2.0	0.6	2.3	0.7	2.1	0.8	2.0	0.8	2.3	1.0	2.7	1.5
Transport	11.3	3.4	13.1	4.3	14.5	5.2	15.5	6.2	15.0	6.9	17.3	9.3
Railways	4.7	1.4	4.9	1.6	4.5	1.6	4.9	1.6	2.9	1.3	2.1	1.1
Other means	6.0	1.8	7.3	2.4	8.6	3.1	9.8	3.9	9.8	4.5	9.9	5.4
Commion	1.0	0.3	1.3	0.4	1.6	0.6	1.7	0.7	2.3	1.0	5.3	2.8

१९५० ते ६० च्या दशकात पग्वहन, साठवण, मंत्रपण संपूर्ण सेवाक्षेत्रापेक्षा वेगवान होते. १९७० च्या वित्त आणि उद्योग क्षेत्रामध्ये, वेगाने वाढण्यास सुरुवात झाली. २००१ ते २०१० मध्ये, वाहतूक, साठवण आणि दळणवळण क्षेत्र हे सर्वात वेगाने चालणारे उपक्षेत्रे होते

Employment in the service sector (in percentage)

Service	1994-95	1999-00	2004-05	2009-10
Primary	62.8	61.7	58.5	53.2
Secondary	15.2	15.9	18.1	21.5
Service sector	22.0	22.4	23.4	23.3
Wholesale / Retail	7.7	8.7	9.0	9.5
Hotel	0.9	1.1	1.3	1.3
Transport / communication	3.4	1.1	3.8	4.3
Finance	1.0	0.5	0.6	0.8
Real Estate	0.4	0.6	0.9	1.3
Public Admin.	9.5	2.5	1.8	2.1
Education	1.4	2.0	2.4	2.6

टेबलवरून दिसून येते की, घाऊक व्यापार हॉटेल, वाहतूक, रियल इस्टेट आणि बँकिंग रोजगाराच्या दरामध्ये फारशी वाढ झालेली नाही. एकूण संघटित क्षेत्रातील रोजगारामध्ये २००९-१० मध्ये हा ६.२ टक्के होता. तथापि सेवा क्षेत्रात ८०: रोजगार असंघटित क्षेत्रातील आहे. वित्त, विमा, वास्तविक अशा उप क्षेत्र इस्टेट, मुख्यत्वे संघटित क्षेत्रातील रोजगार तर घाऊक व रिटेल क्षेत्र असंघटित क्षेत्रातील रोजगार.

वित्त सेवा वाढ

२०१२ मध्ये भारतीय अर्थव्यवस्थेची वाढ ६.९ टक्के दराने घसरली होती आणि २०१३ मध्ये ती ७.३ टक्के दराने वाढण्याची शक्यता आहे. जीडीपीचा वाढीचा दर ६ टक्के इतका होता आणि दरडोई उत्पांनाची संख्या दारिद्र्य रेषेच्या खाली असलेले लोक कमी झाले आहेत. काही अर्थशास्त्रज्ञांनी असा अंदाज व्यक्त केला की जर २००५ मध्ये भारताची अर्थव्यवस्था ७.३ टक्के दराने वाढली तर ५८३ दशलक्ष भारतीय मध्यमवर्गामध्ये असतील जे ऑस्ट्रेलियातील सध्याच्या लोकसंख्येशी असेल. भारतीय सरकारी योजनांमध्ये असे दिसून येते की सेवाक्षेत्रे जल्द दराने वाढणार आहेत. नियोजन आयोगाने अंदाज व्यक्त केला की १२ व्या पंचवार्षिक वर्षी अर्थव्यवस्था ९.५० पर्यंत वाढेल २०१२-२०१७, सेवाक्षेत्र २०१२-२०१७ दरम्यान १०: दराने वाढण्याची शक्यता आहे. सामान्यतः

सामान्यतः रोजगार रोजगार इतर सेवापेक्षा व्यापार, हॉटेलस, वाहतूक, रंगार आणि वित्त यांसारख्या काही सेवा अधिक वेगाने वाढण्याची अपेक्षा आहे. प्रत्येक जागतिकीकरण कालावधीत, बहुतेक एफडीआय मॅन्युफॅक्चरिंगमध्ये होते, परंतु जागतिकीकरणाचे आणि मुक्तीनंतर बहुतेक प्रत्यक्ष परकीय गुंतवणूकीची सेवा सेवा क्षेत्रात होती. १९८० मध्ये भारताच्या एफडीआयचा एकूण प्रवाह ४ मिलियन डॉलर्सने वाढून २०१० मध्ये १४.६ अब्ज डॉलर्स झाला आहे, सेवा क्षेत्रात एफडीआय १५.३ अब्ज डॉलर्स २०११-१२ मध्ये एकूण गुंतवणुकीच्या ६२.१: सेवाक्षेत्रात होते आणि त्यानंतर सेवा क्षेत्रातील ३१.४: क्षेत्रातील, वित्त व विमा, रियल इस्टेटचे एकूण गुंतवणुकीच्या २९: होते, त्यापाठोपाठ वाहतूक, साठवण व वितरण १५.३: सह संप्रेषण आणि ११.५: साठी घाऊक आणि किरकोळ व्यापार आणि हॉटेल सेवा आहे. अनेक भारतीय आयटी कंपन्यांनी परदेशात कार्यालये उघडली आहेत भारतामध्ये इंधनाची कमतरता असल्याने, अनेक कंपन्यांनी खाण क्षेत्रात गुंतवणूक केली आहे.

सेवा क्षेत्र डेटा

भारतातील सेवांवरील माहितीमध्ये बऱ्याच एजन्सीजने म्हटले आहे. किरकोळ क्षेत्रातील अधिकृत डेटासारख्या सेवांसाठी उपलब्ध नाही दळणवळण क्षेत्रासाठी देखील विश्वसनीय माहिती उपलब्ध नाही. रोजगाराचा डेटा नियमितपणे गोळा केला जात नाही. म्हणून रोजगार क्षेत्राचे विश्लेषण करणे कठीण आहे. वस्तू आणि सेवा, दूरसंचार व आयटी यांच्यातील माहितीचा गोंधळ आहे. यूएनसीपीसी सारख्या आंतरराष्ट्रीय परिभाषांच्या आधारावर उप क्षेत्र परिभाषित करण्याची देखील गरज आहे. योग्य ट्रेड डेटा मिळविण्यासाठी दरवर्षी गोळा करणे आवश्यक आहे. भारतात काही नियामक सुधारणा घडत आहेत. सध्या अस्तित्वात असलेल्या नियमात डिडोेल विक्री खर्च, वितरण सेवा यांसारख्या नवीन सेवाक्षेत्राच्या वैशिष्ट्यांची गणना करता येत नाही. निर्धारित मानकांची कमतरता आहे हे बांधकाम आणि शिक्षण सारख्या सेवा प्रभावित करते सेवा क्षेत्रासाठी नियामक अवरोध हटविणे आवश्यक आहे इन्फ्रास्ट्रक्चर सारख्या बऱ्याच सेवांमध्ये जसे की